

Koltay András

AZ ONLINE DEZINFORMÁCIÓ MEGFÉKEZÉSÉRE TETT EURÓPAI KÍSÉRLETEK KRITIKÁJA

A Critique of European Attempts to Regulate Online Disinformation

Dr. Koltay András kutatóprofesszor, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Társadalmi Kommunikáció Tanszék, koltay.andras@uni-nke.hu

Leegyszerűsítve azt is mondhatnánk, hogy az információ hasznos, a dezinformáció káros – ám ahogyan a széles körű tájékozódásra nem lehet senkit kényszeríteni, úgy a megtevéstől tájékoztatást is szinte lehetetlen jogi eszközökkel elfojtani, de még csak megfékezni is. A nyilvánosságot biztosító csatornák (közösségi média, videomegosztók, keresőmotorok) és a tévinformációt közlők céljai, gazdasági érdekei – még ha nem is szándékosan, de – egymást erősíthetik. Mit tehet a jogalkotó a szólásszabadság aránytalan korlátozása nélkül, a befogadó a különféle szűrőbuborékokon áttörve, a médiavállalatok pedig a felhasználói élmény és a részvényeik árfolyamának csökkenése nélkül azért, hogy a közlemények valódisága könnyen és gyorsan felismerhetővé váljon, a dezinformáció elfogadása és továbbadása lecsökkenjen, a tájékoztatás pedig a tényeknek megfelelő legyen? Olykor a kúra súlyosabb következményekkel jár, mint maga a betegség. Jelen írás néhány olyan problémát emel ki, amely alkalmas a szólásszabadságra a dezinformáció problémájának kezelési kísérletei által előálló veszélyek illusztrálására, és igyekszik néhány óvatos javaslatot is megfogalmazni a dezinformációval kapcsolatos olyan szabályozásokra, amelyek nem korlátozzák indokolatlanul vagy aránytalanul az egyéni szólásszabadságot.

KULCSSZAVAK:

szólásszabadság, dezinformáció, társszabályozás, platformszabályozás

To put it simply, information is useful, disinformation is harmful, however, just as it is completely impossible to force people to get informed, so it is almost futile to resist to disinformation solely by legal means. The goals and economic interests of the other two actors involved in (dis)information, the ‘channels’ (for example, large online platforms, social media and popular search engines) and the (dis)informers – even if unintentionally – may

boost that of each others'. What can legislators do, without disproportionate restrictions on freedom of expression, what can the audience do, breaking through various filter bubbles or echo chambers, and what can media companies do, without decreasing user experience and their own share price, to ensure that the veracity of communications be easily and quickly recognised, the acceptance and spreading of disinformation be reduced, and the information be factual? But, sometimes the remedy is worse than the disease. This paper highlights some issues and problems that illustrate the threats to freedom of expression posed by attempts to address the problem, and tries to make some cautious suggestions for regulations on disinformation that do not unjustifiably or disproportionately restrict individual freedom of expression.

KEYWORDS:

freedom of expression, disinformation, co-regulation, platform regulation

BEVEZETÉS

Az online dezinformáció problémája immár jól ismert, és számos tudományterület által tárgyalt kérdés. Az internet és különösen a közösségi média széles körben lehetőséget biztosít a valótlan információk terjedésének.¹ Azonban a tények szabad meghatározásának szándéka nem új keletű, ahogyan a valótlan tények médiabeli megjelenése sem az.² A közösségi média korában ezek mennyisége és terjedési sebessége jelent csak újdonságot, de ezek miatt a hamis hírekkel szembeni hatékony jogi fellépés a lehetlenséggel határos. A szándékos dezinformáció lehetőségének biztosítása azonban nem a közösségimédia-platformok diszfunkcionális működésére vezethető vissza, ami megfelelő beavatkozással kezelhető, hanem azok lényegéből fakadó, szinte elkerülhetetlen következmény.³

A felhasználókról tömegesen gyűjtött adatok, információk nyomán lehetővé vált az alapos profilozás, ennek felhasználásával pedig az egyén elé tárt tartalmak algoritmus általi meghatározása és célzott hirdetések elhelyezése. A platformok azt próbálják elérni, hogy – a begyűjtött adatok segítségével – a felhasználóik pszichés készletét érzékeljenek a szolgáltatáshoz való minél gyakoribb visszatérésre. A platformok architektúrája és a rajtuk zajló kommunikáció jellege pedig a szenzációhajhász, gyors, rövid ideig érdekes tartalmak terjedését támogatja. A korábban a Facebooknál dolgozó Frances Haugen 2021-es kiszivárogtatásából tudjuk, hogy a felhasználók több időt töltenek a platformon, és interakcióik is intenzívebbek, ha sok hamis hírrel találkoznak, ez pedig növeli a platformok bevételeit, amelyeknek tehát nem áll érdekében a hamis hírekkel szembeni erőteljes fellépés.⁴ Az online szűrőbuborékok és a tömeges dezinformáció jelenségei és hatásai

¹ LEVI 2018.

² BERNAL 2018a: 516–519.

³ BERNAL 2018a: 522–527; BERNAL 2018b: 241–245.

⁴ Facebook Files. A kiszivárogtatásról bővebben lásd PERRIGO 2021.

össze is függenek egymással: az egyes véleménycsoportok védtelenebbek a hamis hírekkel szemben, a közéleti kérdések jellemzően érzelmi alapú megközelítése pedig a valótlanlás cáfolatával szemben is immunissá teszi őket.⁵

Attól is tarthatunk, hogy a neheze még csak ezután jön. A *deepfake* technológia alkalmazása már most is lehetetlenné teszi az átlagember számára a hamisított videók felismerését.⁶ A jogi, szabályozói fellépés igénye tehát természetszerű. Ugyanakkor a jogalkotóknak, kormányzatoknak, politikai döntéshozóknak a szólásszabadság alkotmányos védelmére is ügyelniük kell. Ezekből az alapvetően ellentétes irányú érdekekből pedig nehezen feloldható feszültség keletkezik.

Korábban azt gondoltuk, hogy a valótlan vagy sértő beszéd legjobb ellenszere a beszélővel való vitába szállás,⁷ a több beszéd pedig mindig jobb, mint a kevesebb,⁸ és ezek az elvek szűkítik az állami, kormányzati beavatkozás lehetőségeit. Azonban az online kommunikáció korában ezek az eszmék háttérbe szorulnak, és a szabályozás új utakat keres a racionális vitával szemben immunis, tömegessége miatt pedig még több beszéddel aligha ellensúlyozható dezinformáció kezelésére. Ezek az új utak azonban szükségszerűen a felhasználói szólásszabadság korlátozása felé vezetnek.

Jelen írás nem törekszik a dezinformációval szembeni európai fellépés átfogó bemutatására,⁹ mindössze néhány olyan kérdést, problémát emel ki, amely alkalmas a szólásszabadságra a dezinformáció problémájának kezelési kísérletei által előálló veszélyek illusztrálására, és igyekszik néhány óvatos javaslatot is megfogalmazni a dezinformációval kapcsolatos olyan szabályozásokra, amelyek nem korlátozzák indokolatlanul vagy aránytalanul az egyéni szólásszabadságot.

A SZÓLÁSSZABADSÁG MEGFELELŐ KORLÁTOZÁSA A DEZINFORMÁCIÓ ELLENI KÜZDELEM FONTOS ESZKÖZE

A dezinformációval szembeni fellépés első és a szólásszabadság doktrínája szempontjából legbiztosabb védelmi vonalát azon beszédkorlátozások képezik, amelyek lehetővé teszik a valótlan állításokkal szembeni fellépést a jogi eljárásokban. A szólásszabadság az általános európai megközelítés szerint csak megfelelő jogi norma alkalmazásával, szükség esetén és a beszéd által okozott veszélyre tekintettel arányosan korlátozható.¹⁰ A közügyekkel kapcsolatos beszéd pedig kiemelt védelmet élvez, aminek korlátja lehet mások jogainak megóvása, vagy valamilyen közérdek (közbiztonság, közegészség, választási eljárások integritásának biztosítása stb.). A szólásszabadság védelmének európai rendszerében

⁵ NAPOLI 2019: 60–86.

⁶ Lásd pl. DARER LITTMAN 2020.

⁷ United States v. Alvarez 567 US 709 (2012) 726.

⁸ CHEMERINSKY 1998.

⁹ Ezt igyekeztem máshol megtenni, lásd KOLTAY 2025.

¹⁰ VILLIGER 2023: 511–515.

a jelenlegi doktrína szerint a szándékos hazugság (valótlan információk szándékos közzététele) önmagában, egyéb kényszerítő ok nélkül nem eshet általános tilalom alá.

A fentiek szerint korlátozható a mások hírnevét sértő valótlan állítás (*defamáció*),¹¹ a társadalmi közösségek ellen uszító gyűlöletbeszéd,¹² a holokauszt és más népirtások tagadása,¹³ a választási kampányok során tett valótlan állítás,¹⁴ a félrevezető kereskedelmi kommunikáció¹⁵ (különösen a dohányreklám¹⁶), valamint a rémhírterjesztés.¹⁷

Látható, hogy a fenti tilalmak a dezinformációs tartalmak széles körét lefedik, de az is világos, hogy korántsem terjednek ki valamennyi dezinformációra, illetve a fenti lehetőségek nem képezik a jogrendszer részét valamennyi európai államban. Ebből egyértelműen az következik, hogy a dezinformáció számos esete a szólásszabadság által védett megnyilvánulás – ez az ellentmondás végigkíséri a dezinformációval szembeni nemzeti és Európai Unió (EU) belüli küzdelmeket, árnyékot vetve minden, a korlátozásukra irányuló kísérletre. Ez nem jelenti azt, hogy a védett tartalmaknak joguk lenne közönséghez is jutni, vagy ahhoz, hogy hangerejüket egy adott szolgáltatás felerősítse (például a közösségi médián keresztül), hanem csak azt, hogy állami korlátozásuk nem megengedett.

Kérdés, hogy lehetséges-e, illetve szükséges-e Európában az online dezinformáció tömeges jelenségével szemben újabb beszédtilalmak bevezetéséről gondolkodnunk. A tilalmak körének kiterjesztése nem lenne eleve összeegyeztethetetlen a szólásszabadság európai doktrínájával. Például Cass Sunstein mellett érvel, hogy a szándékos hazugságok, ha legalább mérsékelt kárt okoznak, alkotmányos szempontból tilthatók – sőt, ha

¹¹ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatából lásd *Lingens v. Austria*, app. no. 9815/82, 1986. július 8-i ítélet; *Castells v. Spain*, no. 11798/85, 1992. április 23-i ítélet; *Thorgeir Thorgeirson v. Iceland*, no. 47/1991/299/370, 1992. május 28-i ítélet; *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway*, no. 21980/93, 1999. május 20-i ítélet. Összefoglalóan lásd OSTER 2017: 73–89.

¹² A vonatkozó EU-szabályozást lásd A Tanács 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.) a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről, 1. cikk *a–b)* pontok; Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv), 6. cikk. A nemzeti szabályozások áttekintését lásd Venice Commission 2010.

¹³ Lásd A Tanács 2008/913/IB kerethatározata, 1. cikk *c)–d)* pontok. A nemzeti törvényekre példaként lásd a francia *Gayssot-törvényt* (Loi n° 90-615 du 13 juillet 1990 tendant à réprimer tout acte raciste, antisémite ou xénophobe, amely az 1881-es sajtótörvényt módosította egy új 24. cikk beiktatásával) és a német büntető törvénykönyvet (*Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 – BGBI. I S. 3322*), 130(3) §. Lásd továbbá KAHN 2004; HENNEBEL–HOCHMANN 2011.

¹⁴ Lásd pl. a brit népképviselői törvény (*Representation of the People Act 1983*), 106. szakasz (jelöltekre vonatkozó hamis állítások); osztrák büntető törvénykönyv (*Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen – BGBI. Nr. 60/1974*), 264. § (álhírek terjesztése választások vagy népszavazás során). A brit szabályozásról lásd ROWBOTTOM 2012.

¹⁵ *Markt Intern and Beerman v. Germany*, app. no. 10572/83, 1989. november 20-i ítélet; *Barthold v. Germany*, app. no. 10/1983/66/101, 1985. február 25-i ítélet.

¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2003/33/EK irányelve (2003. május 26.) a tagállamok dohánytermékek reklámozására és szponzorálására vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítéséről.

¹⁷ Lásd pl. a magyar Büntető törvénykönyvet (2012. évi C. törvény), 337. §. Bővebben lásd KOLTAY 2020.

az okozott kár súlyos, akár a gondatlanul vagy tévedésből tett valótlan állítások is korlátozhatók.¹⁸ Mindezt még az amerikai Első Alkotmánykiegészítésre és annak legfelső bírósági gyakorlatára tekintettel is elképzelhetőnek tartja. A szólásszabadság hagyományos európai felfogása szerint a szabad és a tiltott beszéd közötti határvonalakat kizárólag a nemzeti parlamentek (esetleg, kivételes esetben, az EU szervei), illetve a bíróságok és az alkotmánybíróságok határozhatják meg. Az efféle korlátozásoknak szigorú alkotmányos garanciái vannak, amelyek biztosítják a szabad beszéd erőteljes védelmét, különösen a közügyek vitáiban.

A szólásszabadság érvényesülése egy konkrét megszólalás nyomán induló jogi eljárásban a bináris logika alapján eldöntendő kérdés. Egy megszólalás vagy védett, vagy nem, egy adott tartalom vagy befér a szólásszabadság keretei közé, vagy sem. Azaz ha sikerül megválaszolni azt az időnként igen bonyolult kérdést, hogy egy tartalom megvalósít-e rágalmozást, gyűlöletbeszédet stb., akkor a bíróság alapos mérlegelést követően levont következtetése alapján az vagy jogellenes (és így szankcionálható) lesz, vagy nem (és így a szólásszabadság által védett). Ezt a hagyományos megközelítést bolygatják meg az online platformok, amikor – általános gyakorlatuk szerint – jogilag nem tiltott tartalmakat is korlátoznak, saját szándékuk szerint és szerződési feltételeik alapján. Ugyanez a probléma a szólásszabadság által védett dezinformációval szembeni állami vagy uniós szintű fellépéssel is. Ezek nyomán a különböző – elsősorban uniós szinten megalkotott – jogszabályok és egyéb jogi eszközök az egyébként a szólásszabadság által védett tartalmak korlátozását is ösztönzik és elvárják az online platformoktól. Ezt az ellentmondást a vonatkozó dokumentumok nem kísérik meg feloldani.

Az Egyesült Királyság a közelmúltban – Európában páratlan módon – bevezetett egy, a dezinformációt tartalmazó online kommunikációt konkrétan tiltó szabályt. Az online biztonságról szóló 2023-as törvény értelmében a valótlan kommunikáció bűncselekményét követi el az, aki online platformon (közösségi médián, videómegosztó portálon stb.) keresztül olyan információt közvetítő üzenetet küld, amelyről tudja, hogy hamis, az elküldés időpontjában az üzenet vagy az abban foglalt információ által nem jelentéktelen pszichológiai vagy fizikai kárt akart okozni a valószínűsíthető célközönségnek, és nincs észszerű mentsége az üzenet elküldésére.¹⁹ Az új rendelkezéssel kapcsolatban máris széles körű vita folyik, és valóban számos ellenvetést lehet tenni vele kapcsolatban,²⁰ például hogy a károkozó szándékot is tiltja, tényleges kár bekövetkezte nélkül. Azonban a jelen okfejtés szempontjából csak azt emelnénk ki, hogy a dezinformációval szembeni konkrét állami (jogalkotói) fellépés egyáltalán nem elképzelhetetlen, és nem ellentétes az európai (jelen esetben brit) szólásszabadság-felfogással.

Összességében még a felmerülő aggodalmak mellett is kívánatosabb, ha a tiltott és a megengedett beszéd közötti határt a jogalkotó és a bíróságok húzzák meg, szigorú alkotmányos garanciák keretei között, nem pedig az ilyen garanciák nélkül működő magánszervezetek,

¹⁸ SUNSTEIN 2021: 12–18, 128–130.

¹⁹ Online Safety Act 2023, 179. szakasz.

²⁰ Lásd COE 2023: 230–232.

mint például a közösségimédia-platformok. Ez azonban csak a dezinformációval szembeni fellépés első lépése lehet. Világos, hogy a jogi keretek közé terelt eljárások nem külön gyorsak és hatékonyak, az online dezinformáció mennyisége és terjedési sebessége pedig elképesztő, amik kizárttá teszik, hogy az igazságszolgáltatási rendszer alkalmas legyen a kezelésükre. Nem lehet minden egyes efféle közösségimédia-bejegyzést bíróság vagy más hatóság elé vinni. Ezzel együtt is fontos, hogy a jogi tilalmak köre meghatározott legyen, és lehetőséget biztosítson az érintetteknek a fellépésre, különös tekintettel arra, hogy a platformok kötelesek – értesítésüket követően – a jogellenes tartalmak eltávolítására, azt kimondó bírósági vagy hatósági döntés nélkül is,²¹ ami, bár a szólásszabadság szempontjából korántsem aggálymentes, de hatékony eszköz lehet a panaszosok kezében. Ugyanakkor a szólásszabadság felől közelítve hasonlóan fontos szempont a nem tiltott tartalmak védelme, még akkor is, ha azok valótlanosságokat közölnek.

A DEZINFORMÁCIÓVAL KAPCSOLATBAN AZ ONLINE PLATFORMOK A LEGFONTOSABB DÖNTÉSHOZÓK, AMI NEM TÚL JÓ HÍR A SZÓLÁSSZABADSÁG SZÁMÁRA

A szabályozás jelenlegi állapota szerint valójában nem a bíróságok vagy más hatóságok, hanem maguk a platformok a legfontosabb döntéshozók a dezinformációval – vagy bármely más, jogellenes vagy egyéb „veszélyes” vagy „káros” felhasználói tartalmakkal – kapcsolatban. Ez a technológia által szinte determinált, és érthető, hogy a jogi szabályozás is a platformokat használja az állami szervek kiterjesztett karjaként.

Az online platformok részletes szabályozását megvalósító digitális szolgáltatásokról szóló uniós rendelet (DSA) megőrzi az online platformok európai szabályozásának legfontosabb alapvetéseit és a korábbi szabályozásból az értesítési-eltávolítási (a DSA-ban: bejelentési és cselekvési) eljárás előírását.²² A platformok nem kötelezhetők a felhasználói tartalmak nyomon követésére (8. cikk), azonban ha bárkitől értesítést kapnak valamely tartalom jogellenességéről, és az értesítésben foglaltakat megalapozottnak találják, akkor kötelesek azt eltávolítani [6. cikk (1) bekezdés]. A DSA valamelyest igyekszik megvédeni a felhasználók szólásszabadságát is. Előírja, hogy a felhasználókat tájékoztatni kell a platformok által eltávolított tartalmakról, és lehetőséget biztosít a felhasználók számára, hogy saját országukban vitarendezési mechanizmust vegyenek igénybe, és az illetékes hatósághoz vagy bírósághoz forduljanak, ha a platform megsértette azokat a rendelkezéseket, amelyek célja a felhasználók helyzetének megerősítése, különösen eljárási

²¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet), 6. cikk 1. bekezdés.

²² Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv), 14. cikk.

garanciák nyújtásával (elsősorban a nagyobb átláthatóság, a tartalmak törlésének, hátr sorolásának vagy a fiókok felfüggesztésének indokolási kötelezettsége, a moderációs döntések független felülvizsgálatához való jog biztosítása révén).²³ A DSA azt is rögzíti, hogy a szerződéses feltételekben foglalt korlátozásoknak figyelembe kell venniük a véleménynyilvánítás szabadságát és a médiapluralizmust [14. cikk (1) bekezdés].²⁴ A rendelet nem szól kifejezetten a dezinformációról, de ha egy ilyen felhasználói tartalom jogsértést valósít meg, akkor a platformnak az értesülésszerzést követően – más jogsértésekhez hasonlóan – el kell azt távolítania.

De nem is ezek a szabályok a rendelet legerőteljesebb válaszai a dezinformáció problémájára, sokkal inkább a nagyobb társadalmi felelősség előírása az online óriásplatformok és a nagyon népszerű online keresőprogramok²⁵ számára a kockázatértékelés és kockázatkezelés tekintetében. E szolgáltatásoknak azonosítaniuk és elemezniük kell működésüknek (különösen algoritmusaiknak és ajánlórendszereiknek) többek között a szólásszabadságra, az alapvető jogok gyakorlására, a polgári közbeszédre, a választási folyamatokra és a közbiztonságra gyakorolt lehetséges negatív hatásait [34. cikk (1) bekezdés], majd megfelelő és hatékony intézkedéseket kell hozniuk e kockázatok mérséklésére (35. cikk). Emellett a DSA magatartási kódexekre vonatkozó szabályai is ösztönzik az ilyen kockázatok kezelését, és elősegítik a kódexek (köztük például a rendeletet megelőzően elfogadott, a dezinformáció visszaszorítását célzó uniós gyakorlati kódex, lásd később) érvényesítését. Ezek a dezinformáció elleni küzdelem eszközeiként is szolgálnak. A DSA egyik fő célja a felhasználók szólásszabadságának védelme, azonban a felhasználók beszéde dezinformációt is tartalmazhat – a DSA alkalmazása során nehéz lesz majd összeegyeztetni ezeket az ellentétes érdekeket.

Az első tapasztalatok már megszülettek arról, hogy az Európai Bizottság mit ért kockázatkezelés alatt. A platformok fellépését vizsgálva az orosz dezinformációs kampányokkal szemben részletes tanulmányt adott ki arról, hogy a DSA keretei között hogyan kell a vizsgált kockázatot azonosítani és kezelni, megállapítva, hogy a platformok csak csekély mértékben tettek eleget a tőlük elvártaknak.²⁶ A Bizottság az európai parlamenti választási kampányra készülve 2024 márciusában kiadott egy közleményt, amelyben iránymutatást nyújt az óriásplatformok és a nagyon népszerű keresőmotorok számára arról, hogy milyen teendőik vannak a választási folyamattal kapcsolatos rendszerszintű kockázatokkal kapcsolatban.²⁷ A dokumentum – bár formálisan nem kötelező erejű – számos javaslatot tesz az érintett platformoknak a tevékenységükre vonatkozóan. Például azt indítványozzák, hogy a platformok biztosítsák a választási folyamatra vonatkozó hivatalos információkhoz való hozzáférést, vegyenek részt médiaműveltségi kezdeményezésekben,

²³ DSA, 17, 21. és 24. cikkek.

²⁴ QUINTAIS–APPELMAN–Ó FATHAIGH 2023.

²⁵ Ezek azok a platformok, illetve keresőmotorok, amelyeket az EU össznépszerűségének legalább 10%-a, jelenleg minimum 45 millió felhasználó vesz igénybe EU-s tagállamokban [DSA, 33. cikk (1) bekezdés].

²⁶ European Commission 2023.

²⁷ European Commission 2024.

helyezzenek el címkéket a független tényellenőrök és a független médiaszervezetek tényellenőrző csoportjai által azonosított dezinformációkhoz, külföldi információmanipulációkhoz és beavatkozáshoz, valamint ösztönözzék a felhasználókat arra, hogy megosztás előtt olvassák el a tartalmat, és értékeljék annak pontosságát és forrását. Ezenkívül azt is javasolja a Bizottság, hogy a platformok jelöljék meg a hivatalos és a választásokról hiteles információkat nyújtó fiókokat, továbbá a tagállamok és a harmadik országok által ellenőrzött, vagy a harmadik országok által ellenőrzött vagy finanszírozott szervezetek által ellenőrzött felhasználói fiókokat. Biztosítsanak eszközöket és információkat, amelyek segítik a felhasználókat az információforrások megbízhatóságának értékelésében, mint például a forrás integritására összpontosító, átlátható módszereken alapuló és független harmadik felek által kifejlesztett bizalmi jelek. A közlemény szól a platformok ajánlórendszereiről és a politikai hirdetések kezeléséről is, amelyeket világos, feltűnő és egyértelmű módon meg kell címkézniük.

Az Európai Bizottság tehát elvárja a platformoktól, hogy azonosítsák és megjelöljék a dezinformáló tartalmakat, illetve tegyenek lépéseket a hiteles információk széles körű terjedése érdekében. A DSA alapján ugyan a kockázatértékelés és -kezelés kötelező, de a fent említett tanulmányban, illetve közleményben foglalt tételes és részletesen kifejtett kötelezettségek a DSA szövegéből önmagában nem vezethetők le. Az Európai Bizottság formálisan ezeket ugyan nem közvetlenül kikényszeríthető jogi kötelezettségként írja elő, mégis úgy tűnik, hogy lehet kötelező ereje is. Ha a Bizottság ugyanis később úgy látja, hogy valamelyik platform nem tett eleget a kockázatkezeléssel kapcsolatos, a DSA-ban foglalt kötelezettségeinek, és e kötelezettségek azonosításakor saját korábbi dokumentumaira támaszkodik, akkor azokat kvázi jogszabályi erővel ruházza fel, és adott esetben azokra alapozva megállapíthatja a platformok jogsértő magatartását, akár bírság kiszabása mellett.

A jogi szabályokon túl a platformok saját maguk is hozhatnak felhasználóikat kötelező rendelkezéseket, amelyeknek a DSA-val kompatibilisnek kell lenniük. A rendelet azonban nem szól a platformok által felállított beszédtilalmak tartalmáról, azokat a platformok maguk határozhatják meg, a rendeletben foglalt általános kötelezettségek figyelembevételével. A szabályozás e formáját magánszabályozásnak nevezhetjük, amely a platform és a felhasználó között létrejött szerződéssel válik jogi jellegűvé, azaz a felhasználókkal szemben érvényesíthetővé.²⁸

Bizonyos esetekben az EU és az egyes nemzeti kormányok maguk is bátorítják a platformok általi magánszabályozást. A gyűlöletbeszéddel kapcsolatban az EU már 2016-ban kezdeményezte a platformok szigorúbb fellépését. Ennek eredménye lett az online gyűlöletbeszéddel szembeni fellépésre vonatkozó magatartási kódex, amelyet a Facebook, a Microsoft, a Twitter és a YouTube írtak alá.²⁹ A kódex az EU kísérlete arra, hogy kikényszerítse a platformok hatékony fellépését a gyűlöletbeszéddel szemben, függetlenül attól,

²⁸ Lásd KOLTAY 2020–2021; KOLTAY 2022.

²⁹ European Commission 2019.

hogyan az adott tartalom jogellenes-e. A kódexben a platformok vállalták a hatékony eljárást, a bejelentések megfelelő vizsgálatát és azt is, hogy nem kizárólag saját szabályzataik, hanem a 2008/913/IB EU kerethatározatot átültető nemzeti jogszabályok figyelembevételével döntenek a tartalmakról. A kódex értelmében a platformok a „jogellenes gyűlöletbeszéd eltávolítására irányuló érvényes bejelentések többségét 24 órán belül felülvizsgálják, és szükség esetén eltávolítják vagy hozzáférhetetlenné teszik az ilyen tartalmakat.”

A nem jogellenes, mégis „veszélyes” vagy „káros” tartalmakkal szembeni fellépés elvárása a platformok és az állami döntéshozók közötti együttműködés egyik kétséges pontja. Miközben az államok ódzkodnak attól, hogy szigorítsanak a szólásszabadság keretein, elvárják, hogy a platformok fellépjenek a jog által védett, ennek ellenére veszélyesnek vagy károsnak minősülő tartalmakkal szemben. Amíg ezt egy platform a saját döntése alapján, állami kényszer nélkül, a felhasználói védelmében teszi, addig e döntését a jogi szabályozás is védi (bár felvethető, hogy nem lenne-e szükséges a szerződési feltételekben foglalt beszédkorlátozásokat is valamiféle külső kontroll alatt tartani³⁰). Amikor az EU vagy a szólásszabadság határainak meghatározásáért felelős államok sarkallják a platformokat erre, akkor a szabad beszéd iránti valószínűleg korlátozása aggályokat kelt.

A törléshez képest szelídebb megoldás az, ha a platform számára valamilyen okból aggályos tartalmat a platform megjelöli. Ez a megjelölés (címkézés) az adott felhasználói tartalomra vonatkozó információk lehetnek, például a tényellenőrzés eredménye vagy figyelmeztetés a megtekintésével, elolvasásával kapcsolatban felmerülő esetleges érzékenységre.³¹ Például Donald Trump elnök egyes bejegyzéseit is címkékkel látta el a Twitter a platformról való kizárását megelőzően, amelyek felhívták a figyelmet arra, hogy azok a platform szerint valótlan tartalmakat tartalmaznak.³² A Twitter mellett a Facebook is él e megoldással. A szerződéses vagy belső tényellenőrk alkalmazása maga is újabb viták forrása (lásd később). A tényellenőrzés nyomán megvalósuló címkézés valamelyest „sajtószerűvé” teszi a platformokat, amennyiben azok kifejezetten reagálnak, kvázi vitatkozhatnak felhasználóikkal, saját véleményüket beillesztve felhasználóik tartalmai közé.

A dezinformáció sajátos társszabályozás tárgya is az EU-n belül. A 2018-as év folyamán az online platformok, a vezető technológiai vállalatok és a reklámpiac szereplői az Európai Bizottság nyomására magatartási kódexet fogadtak el az online dezinformáció terjedésének visszaszorítására. A dezinformáció visszaszorítását célzó uniós gyakorlati kódex (2018)³³ számos területen kötelezettségvállalásokat fogalmazott meg, a politikai reklámok átláthatóságától a dezinformációterjesztők bevételszerzési lehetőségeinek csökkentéséig. A kódex formálisan önkéntes, azaz önszabályozási eszköznek tűnhet, de valójában egy társszabályozási megoldásról van szó, amelyet egyértelműen az Európai Bizottság kényszerített az iparág szereplőire. Elsődleges célja a dezinformáció terjesztéséből származó, a dezinformáció terjesztőjénél jelentkező reklámbevételek elvonása, a politikai reklámok

³⁰ GOWDER 2023: 167–200.

³¹ MORROW 2022.

³² CONGER–ISAAC 2020.

³³ *Félretájékoztatóval kapcsolatos gyakorlati kódex 2018.*

közvetévi könnyű azonosításának elősegítése, a platform szolgáltatásai integritásának védelme (a hamis fiókok és a botok elleni lépések), valamint a témával foglalkozó kutatók és tényellenőrök támogatása. A kódex tulajdonképpen tovább erősíti, sőt, kikényszeríti a magánszabályozás alkalmazását a platformoktól, a platformok kezébe helyezve a döntést az egyes tartalmakról.³⁴

Néhány év elteltével szükségessé vált a kódex felülvizsgálata. Az Európai Bizottság 2021-ben közleményt adott ki,³⁵ amely előrevetítette az aktualizált magatartási kódex tartalmát. Ennek eredményeként 2022-ben 34 fél írta alá a dezinformáció visszaszorítását célzó megerősített gyakorlati kódexet.³⁶ A megújított és megerősített kódex célja, hogy az online dezinformáció elleni küzdelemre vonatkozó kötelezettségvállalások és intézkedések szélesebb körének meghatározásával megvalósítsa a Bizottság iránymutatásának célkitűzéseit.³⁷ Bár a Bizottság hivatalosan nem hagyta jóvá a kódexet (mivel az formálisan önszabályozási eszköz), közleményében megfogalmazta elvárásait, és jelezte, hogy álláspontja szerint a kódex összességében megfelel azoknak. Mivel ez az iránymutatás felszólító módon fogalmazza meg a Bizottság elvárásait („a kódexnek meg kell”, „az aláíróknak... kell” stb.), nem túlzás azt állítani, hogy a kötelezettségvállalások teljesítése a platformok számára olyan kötelezettségnek minősül, amelynek teljesítése esetén elkerülhető a szigorú jogi szabályozás. Következésképpen helyénvaló, ha a kódexet nem önszabályozó eszköznek, hanem társszabályozó mechanizmusnak tekintjük, amelyet nem pusztán az iparági szereplők hoztak létre és működtetnek szabad akaratukból, hanem egy „állami” szerv (az EU Bizottsága) alakította ki az iparági szereplőkkel együttműködésben.

A dezinformáció visszaszorítását célzó megerősített gyakorlati kódex 44 kötelezettségvállalást és 128 konkrét intézkedést tartalmaz a következő területeken: a dezinformáció finanszírozásának, illetve az abból származó bevételeknek a visszaszorítása (a dezinformáció terjesztői számára elérhető pénzügyi ösztönzők csökkentése), a politikai reklámok átláthatósága (rendelkezések, amelyek lehetővé teszik a felhasználók számára, hogy a jobb címkézés révén könnyen felismerjék a politikai hirdetéseket), a szolgáltatások integritásának biztosítása (lépések a manipulatív magatartások, köztük a spam és a dezinformálás ellen) és a szolgáltatások integritásának védelme (intézkedések a manipulatív tevékenységek, például a hamis fiókok, a botok által előidézett felerősítés, a személyazonosság-csalások és a *deep spoofing* megfékezésére stb.), a felhasználók médiaműveltséggel kapcsolatos kezdeményezések révén történő megerősítése, a platformok ajánlórendszerei nagyobb átláthatóságának biztosítása, a dezinformációval kapcsolatos kutatások támogatása, valamint a tényellenőrök közösség megerősítése.

³⁴ MONTI 2016: 220–221.

³⁵ Európai Bizottság 2021.

³⁶ European Commission 2022.

³⁷ Európai Bizottság 2021.

Az Európai Unió és a platformok illetően együttműködése több szempontból aggályos. Érzékelhető az együttműködésben rejlő őszinteség és átláthatóság hiánya. A kódexet az EU Bizottsága kényszerítette ki, de az önszabályozási eszköznek van álcázva. Formálisan önkéntes jellege ellenére azt a Bizottság valójában kötelező szabálynak tekinti,³⁸ és a platformokat rendszeresen beszámoltatja,³⁹ jelezve aggályait a kötelezettségek megfelelő teljesítésével kapcsolatban.⁴⁰ Ez talán a kisebbik gond. A nagyobb az, hogy a szólás- szabadság problémájáról érdemben nem nyilatkozik, a platformok pedig, az EU-nak való megfelelés érdekében, olyan tartalmakkal szemben is felléphetnek, amelyek esetében a szólás- szabadság védelme indokolt lehet. A moderációs tevékenység tömeges jellege teljesen átláthatatlanná teszi azt, hogy a platformok mit törölnek, mely tartalmat címkézik meg, mit küldenek el tényellenőrzésre stb.

A SZÓLÁSSZABADSÁG VÉDELME OLYKOR ELITISTA MEGKÖZELÍTÉST ALKALMAZ – AZ ÁLLAMPOLGÁRI BESZÉD KÁRÁRA

Míg az Európai Unió a platformok kockázatelemzésére, a politikai reklámokra és a szervezett dezinformációs kampányokra összpontosít, az alkalmazandó intézkedések egy része az átlagpolgárok kommunikációjára is kiterjed. Aggályos, ha a társadalom tagjainak beszédét jogi vagy egyéb eszközökkel aránytalanul korlátozzák, még akkor is, ha azok rossz szándékkal közelítenek a nyilvános vitához, de főleg akkor, ha nincsenek tudatában az általuk terjesztett hír valótlanosságának vagy károkozásra való képességének. Az internetről korábban azt gondolhattuk, hogy az állampolgári véleménynyilvánítás szabad terepe lesz, amelyet csak a kellően szűk jogi előírások terelhetnek keretek közé.

Ian Cram amellett érvel, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata a hagyományos (intézményes) médiát privilegizálja például az állampolgári újságírókkal szemben, rákényszerítve a „felelős újságírás” mércéit az utóbbiakra.⁴¹ Ebből pedig az következik, hogy a média és más beszélők kötelezettségei – ahol ez fogalmilag lehetséges – azonosak. Cram szerint ez egyfajta elitista megközelítés, amely kapcsolatban áll a médiaszabadságnak azzal a – demokratikus szempontból ellentmondásos – felfogásával, ami meg kívánja teremteni a „felvilágosult közvéleményt” akár a „nép” tagjaival szemben is (vagyis az egyéni beszélőkkel szemben, akik lehetnek zabolázatlanok, esetleg mosdatlan szájúak, és nem rendelkeznek az intézményes médiához hasonló erőforrásokkal a valóság feltárására vagy a megalapozott véleményformálásra, és tévedhetnek vagy akár hazudhatnak is).⁴²

³⁸ KRUKOWSKA 2023.

³⁹ Lásd: <https://disinfocode.eu/reports-archive/?years=2024>

⁴⁰ European Commission 2023.

⁴¹ CRAM 2022: 30–37.

⁴² CRAM 2022: 30.

A hagyományos média privilegizált helyzete tényleges jogszabályi elismerést nyert a 2024 első felében elfogadott európai médiaszabadság-rendeletben,⁴³ amely teljes egészében a hagyományos média szabadságának védelmét célozza, az állampolgári újságírókról nem téve említést.⁴⁴ A rendelet többletvédelmet kíván nyújtani a hagyományos média számára az online óriásplatformokkal szemben is. A DSA-ban foglalt kötelezettségeken túl előírja, hogy:

„Ha egy online óriásplatformot üzemeltető szolgáltató olyan döntést szándékozik hozni, hogy felfüggeszti online közvetítő szolgáltatásának nyújtását [...] valamely médiaszolgáltató által szolgáltatott tartalom tekintetében, vagy olyan döntést szándékozik hozni, hogy korlátozza az ilyen tartalom láthatóságát azon az alapon, hogy az adott tartalom összeegyeztethetetlen a szerződési feltételeivel, a felfüggesztésről, vagy a láthatóság korlátozásáról szóló ilyen döntés hatálybalépése előtt köteles közölni az érintett médiaszolgáltatóval a felfüggesztéséről vagy a láthatóság korlátozásáról szóló tervezett döntését megalapozó [...] indokolást, és lehetőséget biztosítani a médiaszolgáltatónak [...] az érdemi válaszára.” [18. cikk (4) bekezdés]

A rendelkezés további része egyéb előírásokat is tartalmaz a megfelelő tájékoztatásra, a panaszkezelésre és a vitarendezésre [18. cikk (5)–(7) bekezdések].

Hasonlóan jár el a brit Online Safety Act 2023, amely szintén meg kívánja óvni a hagyományos médiát a platformok szükségtelen vagy aránytalan beavatkozásától, és kifejezetten is védi a hírek közzétételével foglalkozó felhasználókat (*news publishers*). Ha egy platform velük szemben kíván fellépni, akkor a törvény értelmében arról értesítenie kell őket, és megfelelően kell indokolnia a lépését. Az újságírói tartalmakkal szembeni fellépésről szóló döntésben mérlegelni kell a szólásszabadság szempontját, a meghozott döntésről és annak indoklásáról pedig újbóli tájékoztatás szükséges (18–19. szakaszok). Újságírói tartalmat csak elismert hírkiadók és azok munkatársai tehetnek közzé (19. szakasz 10. bekezdés), az elismerés feltétele a médiahatóság engedélye, vagy a törvény által rögzített feltételeknek való megfelelés (56. szakasz 1–2. bekezdések). E feltételek kizárják azt, hogy a nem professzionális média, azaz az állampolgári újságírók, megkaphassák a többletvédelmet. A fent említett „valótlan kommunikáció bűncselekménye”⁴⁵ miatt a hagyományos média nem vonható felelősségre.⁴⁶

A fenti rendelkezések illusztrálják a hagyományos média és a más megszólalók közötti különbségtételt, aminek egyfelől vannak méltányolható okai (a sajtószabadság hagyományos felfogásából eredően az intézményesült média védelme), másfelől azonban

⁴³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1083 rendelete (2024. április 11.) a belső piaci médiaszolgáltatások közös keretének létrehozásáról és a 2010/13/EU irányelv módosításáról (a tömegtájékoztatás szabadságáról szóló európai rendelet).

⁴⁴ SEIPP–Ó FATHAIGH–DRUNEN 2023.

⁴⁵ Online Safety Act 2023, 179. szakasz.

⁴⁶ Online Safety Act 2023, 180. szakasz 1. bekezdés. Bővebben lásd CoE 2023: 236.

védtelebbe hagyják az oda nem tartozó felhasználókat, akik nem mind online trollok vagy manipulációban utazó titkosszolgálatok munkatársai.

Fontos lenne továbbá egyértelmű különbséget tenni a kormányzatoktól származó dezinformáció és a társadalom tagjaitól érkező – szándékos vagy jóhiszemű – dezinformálás és félretájékoztatás között, amely tekintetben a jelenleg rendelkezésre álló uniós dokumentumok nem teljesen következetesek. Érdeemes lenne különválasztani a kormányzati forrásból vagy érdekekből származó dezinformálást a valótlan tartalmú állampolgári beszédtől, és értelemszerűen erősebb védelmet biztosítani az utóbbiak. Gyanítjuk, hogy a platformok kifinomult rendszereivel ez lehetséges volna. Ha ragaszkodunk a szólásszabadság hagyományos felfogásához, akkor nem lenne szabad aránytalanul korlátozni a társadalom tagjait beszédükben, még akár akkor sem, ha ártó szándékkal közelítenek a közéleti vitákhoz, de eközben nem követnek el jogsértést. Akkor pedig végképp nem, ha nincsenek tudatában az általuk terjesztett hírek valótlanosságának vagy károkozási képességének (a kormányzati dezinformáció jóhiszemű továbbadása is ebbe a körbe tartozhat).

VALAMELYEST MEGLEPŐ MÓDON, AZ INTERNETES TARTALMAK SOKSZÍNŰSÉGE ÉRDEKÉBEN ÉRDEMES LÉPÉSEKET TENNI – A MÉDIASZABÁLYOZÁS PEDIG INSPIRÁLHATNÁ A DEZINFORMÁCIÓ ELLENI KÜZDELMET

A szűrőbuborék- vagy visszhangkamra-elmélet szerint az emberek általában a véleményükkel egybevágó, azt megerősítő fórumokat részesítik előnyben, ahol pozitív visszajelzést kapnak, és elkerülik a nézeteikkel vitába szállókat.⁴⁷ A közösségi média, a videómegosztók és a keresőmotorok felerősítik ezt a jelenséget: minden felhasználónak személyre szabva szállítják a hozzá hasonlóan gondolkodó ismerőseitől, illetve az általa preferált médiumoktól származó híreket és információkat. Ez a minden egyes olvasó számára célzottan összeállított „újság” a Nicholas Negroponte által már az 1990-es években megjósolt *Daily Me (Napi Én)*.⁴⁸ Ezen „újság” tartalmainak kiválasztása az egyes felhasználókról gyűjtött adatok értékelése alapján történik: minél több időt tölt valaki egy adott platformon (vagy minél inkább képes az adott platform rögzíteni az illető egyéb online aktivitását), annál pontosabban lehet számára az érdeklődési körébe tartozó tartalmakat és célzott hirdetéseket kínálni. Sunstein szerint így a liberálisból még liberálisabb, a konzervatívból még konzervatívabb lesz, miközben egymás véleményével nem találkoznak, azzal nem vitatkoznak.⁴⁹ A hagyományos média ehhez képest maga állítja össze a tartalmait, abba az olvasónak-nézőnek nincs beleszólása, így – ha a média felelősen jár el – mindenki óhatatlanul többféle

⁴⁷ PARISER 2011.

⁴⁸ NEGROPONTE 1995.

⁴⁹ SUNSTEIN 2017: 1. fejezet.

nézőponttal találkozok, aminek haszna az árnyaltabb látásmód és a kritikai gondolkodás erősítése.⁵⁰

Az internetes kommunikáció elmélyíti a különböző nézeteket vallók közötti szakadékot, ami gyengíti a társadalmi kohéziót, illetve a szélsőségek erősödése (a polarizáció) irányában hat.⁵¹ A közösségi média a társadalom kötőszövetét sorvasztja, elnehezítve az eltérő véleménnyel bíró emberek közötti párbeszédet, zárt, online „enklávékat” létrehozva, felerősítve a szélsőséges vélemények hatását.⁵² Noha az internet éppen a médiába korábban be nem jutók közötti párbeszéd és ezáltal a demokratikus döntéshozatal erősítését ígerte, ma, a végtelen mennyiségű és könnyen elérhető információ világában, a társadalmi csoportok által használt közös „információs szféra” vagy „digitális agora” hiánya veszélyezteti a demokráciát, és azok helyett ideológiailag szegregált és egymással konfliktusban lévő véleményközösségek alakulnak ki.⁵³ Egyes kutatók cáfolni próbálják Sunstein elméletét, és inkább a „mindenevő” felhasználókat tekintik általánosnak az interneten, illetve a korábbi médiavilág kritikusabb ábrázolására hívnak fel.⁵⁴ Szerintük az interneten számos hírforrás érhető el, és egyetlen platform sem képes enklávéba zárni a felhasználóit, ráadásul azok általában többféle, egymástól független forrásból tájékozódnak.⁵⁵

A digitális szolgáltatásokról szóló rendelet helyesen törekszik arra, hogy bővítse a felhasználók lehetőségeit a platformok ajánlórendszereinek (priorizálási tevékenységének) kontrollálására. A platformok ajánlórendszereinek átláthatóknak kell lenniük a felhasználók számára, és magyarázatot kell adniuk arra, hogy „miért ajánlják az adott információkat a szolgáltatás igénybe vevője számára” [27. cikk (2) bekezdés]. Amennyiben ez lehetséges, a platformok szolgáltatóinak hozzáférhetővé kell tenniük „egy olyan funkciót is, amely lehetővé teszi a szolgáltatás igénybe vevője számára, hogy bármikor kiválassza és módosítsa az általa előnyben részesített opciót” [27. cikk (3) bekezdés].

A szabályozás alapján az óriásplatformoknak és a nagyon népszerű keresőszolgáltatóknak biztosítaniuk kell azt a lehetőséget, hogy felhasználóik kivonhassák magukat ajánlórendszereik profilalkotáson alapuló működése alól. A felhasználók dönthetnek úgy, hogy ezen ajánlórendszerek – amelyek kulcsfontosságúak a tartalomhoz való hozzáférésben – ne a platform által róluk alkotott profil, azaz a róluk gyűjtött adatok alapján tárja eléjük a tartalmakat (38. cikk). Ez a rendelkezés lehetővé teszi, hogy a felhasználó kitörjön a részben általa is kreált szűrőbuborékból, amely többek között a dezinformáció terjedését is segítheti. Kérdéses persze, hogy a felhasználók mekkora tömege fog élni e lehetőséggel.

A platformok egyre inkább médiaszerűvé válnak, de a szabályozásuk ezt a jelenséget csak részben követi. A platformok szerkesztik a felhasználói tartalmakat (a törlést eredményező moderáció vagy a *shadow banning* által), kiválogatják az egyes felhasználók elé

⁵⁰ SUNSTEIN 2017: 140–148.

⁵¹ SUNSTEIN 2017: 3. fejezet.

⁵² HELLER 2016.

⁵³ POLONSKI 2016.

⁵⁴ WU 2016: 214–215; BARBERÁ 2020; ZUIDERVEEN BORGESIUŠ 2016; MOELLER–HELBERGER 2018.

⁵⁵ DUTTON 2017.

kerülő tartalmakat (ajánlórendszerekkel), időnként megcímkézik azokat, ha fel kívánják hívni a figyelmet a tartalom aggályosságára, és tényellenőröket alkalmaznak, akik ebben segítenek. A fent említett európai bizottsági iránymutatás is efelé tereli őket,⁵⁶ azaz ebbéli tevékenységük részben jogi kötelezettséggé is válik. Nem teljesen elképzelhetetlen a szabályozásuk további közelítése a hagyományos médiához.

A hagyományos média szabályozásából jól ismert eszközök némelyike közvetett módon alkalmazható a dezinformáció elleni küzdelemben. Ilyen eszköz lehet például a válaszadási jog. Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv kötelezővé teszi, hogy az EU tagállamai olyan nemzeti szabályozást vezessenek be a televíziós műsorszolgáltatásra vonatkozóan, amely megfelelő jogorvoslatot biztosít a hamis tény közlésével személyiségi jogaiban sértett személyeknek (28. cikk). Ilyen szabályokat Európa-szerte alkalmaznak, és azok jellemzően nemcsak az audiovizuális médiát, hanem a rádiót, valamint a nyomtatott és az online sajtót is kötelezik.⁵⁷ A válaszadási jog biztosítása pedig az EU Magas Szintű Szakértői Csoportjának a dezinformációval szembeni fellépésről szóló jelentésében is szerepel lehetséges eszközként.⁵⁸ A szabályozás a jelen formájában nem alkalmazható a platformokra, hiszen ők maguk teszik közzé a válaszadás alapjául szolgáló közleményt, ezért nem kötelezhetők a válaszadás biztosítására. A válaszadási jog jelentősen módosított változata segíthetné a platformok felhasználóinak alaposabb tájékozódását. A platformok lehetőségét biztosíthatnának arra, hogy egy bejegyzésben megtámadott fél az adott bejegyzéshez fűzhesse hozzá a saját álláspontját, vagy egy következő bejegyzésben mutathassa meg a többieknek az eltérő álláspontot.

Egy másik eszköz lehet a pártatlan hírszolgáltatás követelményének valamiféle átültetése a platformokra vonatkozóan. E szabály alapján a hagyományos média hír- és tájékoztató műsoraiban elfogulatlanul kell beszámolni a közügyekről. A szabály vonatkozhat a televíziós és a rádiós műsorszolgáltatókra is, és Európa számos államában érvényesül.⁵⁹ A brit média és hírközlési hatóság, az Ofcom például ez alapján lépett fel az orosz propagandát sugárzó televíziócsatornával szemben.⁶⁰ A jogi szabályozás természetesen semmiképpen nem követelheti meg a közösségimédia-platformoktól, hogy hasonlóan pártatlanul működjenek, mint egy televíziós vagy rádiós hírműsor, különösen azért, mert egy platform nem állít elő olyan tartalmat, amely ebben az összefüggésben releváns lenne, és egy platform sem képes ebből a szempontból felügyelni a felhasználói által létrehozott teljes tartalommenyiséget. Ha egy platformtól megkövetelnék, hogy a tartalmakat teljesen pártatlanul próbálja meg bemutatni, az azt jelentené, hogy a fent említett jellemzők ellenére ugyanolyan kötelezettségek terhelnék, mint egy televíziós vagy rádiós szerkesztőt. De a technikai lehetőség adott arra, hogy a platform egymást követően megmutassa az egy-egy vitatott közéleti

⁵⁶ European Commission 2024.

⁵⁷ HO YOUM 2008; RICHTER 2018–2019: 14–19; KOLTAY 2013.

⁵⁸ European Commission 2018: 15–16.

⁵⁹ Lásd pl. a német (Medienstaatsvertrag, 2020, 59. szakasz) és a brit médiaszabályozást [Communications Act 2003, 319(2)(c) és 319(2)(d), 319(8) és 320. szakaszok, illetve Broadcasting Code, 5. szakasz].

⁶⁰ Lásd: www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0014/234023/revocation-notice-ano-tv-novosti.pdf

kérdésben létező eltérő tartalmú és többféle forrásból származó álláspontokat. Ennek előírása nem lenne azonos a kiegyensúlyozott tájékoztatás kötelezettségével, de elősegíthetné azt, hogy a felhasználók sokszínű tartalmakkal találkozzanak, és tájékozódjanak a közéleti kérdésekben.⁶¹ Valójában a közösségimédia-platformok bizonyos esetekben már most is a válaszadási jog és a kiegyensúlyozott tájékoztatás szabályából kiolvasható elvnek megfelelően járnak el, például, ha az egyes hozzászólások címkézésének gyakorlatára gondolunk.⁶² De a jelenlegi gyakorlat akár ki is szélesíthető, és a közösségi médiát kötelezni lehetne arra, hogy egy vitatott kérdéstről szóló poszt mellett más olyan posztokat is elérhetővé tegyen, amelyek az adott kérdéssel kapcsolatos eltérő véleményeket mutatják be.⁶³

A hagyományos média által készített hírek platformon keresztül hozzáférhetősége drasztikusan csökkenhet a Facebookon Mark Zuckerberg döntései nyomán,⁶⁴ amit a platform időről időre be is jelent.⁶⁵ Ennek hatásaként a közéleti tartalmak elérése értelemszerűen visszaesik, miközben elsősorban még mindig a hagyományos médiától várjuk a megalapozott, ellenőrzött információk terjesztését. Így harmadik eszközként felmerülhetne – a médiaszolgáltatók számára előírt közérdekű kötelezettségek mintájára – a közéleti tartalmakra, vagy konkrétan a közéleti kérdésekkel foglalkozó hagyományos média tartalmaira vonatkozó továbbítási kötelezettség előírása a platformoknak. Bizonyos médiaszolgáltatóknak a nemzeti szabályozások alapján kötelező hírműsorokat szolgáltatniuk, illetve be kell számolniuk (vételkörzetükhöz igazodva) a fontos helyi vagy országos eseményekről. Egy ehhez hasonló szabály a platformoknak is előírhatná, hogy bizonyos mennyiségű közéleti-politikai tartalmat juttassanak el (azok sokszínűségére, kiegyensúlyozottságára is ügyelve) a felhasználóikhoz, akár kifejezetten igénylik azok ezt, akár nem.

Mindazonáltal a felhasználói preferenciáknak ez esetben is elsőbbséget kellene élvezniük, azaz a felhasználó, ha úgy kívánná, kizárhatná a közérdekű tartalmak számára való bemutatását, ha nem érdeklődik a közügyek iránt. De az ilyen vagy ehhez hasonló közérdekű kötelezettségek előírása megakadályozná azt, hogy a platformok ajánlórendszeinek beállítása háttérbe szorítsa a közügyekre vonatkozó tartalmak felhasználókhoz való eljuttatását, illetve növelné annak esélyét, hogy az efféle tartalmak eljutnak a felhasználókhoz, és ez talán jótékony hatással lenne a közügyek platformokon is zajló vitáira. Jacob Rowbottom ezeken túlmenően még azt is felveti, hogy – hasonlóan a közszolgálati médiaszolgáltatások ez irányú kötelezettségeihez – akár az is előírható lehetne a platformoknak, hogy a választási eljárásokhoz kapcsolódóan vitákat vagy más hasonló eseményeket közvetítsenek, illetve biztosítsák az ingyenes és hatékony kommunikáció lehetőségét szolgáltatásukon keresztül a választáson induló jelöltek számára.⁶⁶

⁶¹ ROWBOTTOM 2021: 246.

⁶² MORROW 2022.

⁶³ Még a kiegyensúlyozott tájékoztatás amerikai megfelelője, a *fairness doctrine* – megfelelő átalakítását követő – lehetséges alkalmazása is felvethető a platformokra vonatkozóan. Lásd NAPOLI 2021.

⁶⁴ BELL 2018.

⁶⁵ ROOSE–ISAAC 2021.

⁶⁶ ROWBOTTOM 2021: 247.

Ezen eszközök megteremtése, bár nem lenne aggálymentes – hiszen a visszaélészerű alkalmazásuk könnyen elképzelhető, akár maga a platform, akár az érintett felhasználók által –, ideális esetben hozzájárulna a tartalmi sokszínűség növekedéséhez. Ez a sokszínűség más jellegű, mint amelyet a médiaszabályozás támogatni igyekszik: nem általában véve az elérhető tartalmak mennyiségének növelésére, hanem az egyéni felhasználó számára hozzáférhető tartalmaknak a felhasználókhoz való tényleges eljuttatására vonatkozik. Ezek a megoldások természetesen hátrányosan érintenék a platformok szabadságát, de ahogyan a médiaszabályozásban, úgy a platformjogban is lehetne érveket találni a bevezetésükre. A tartalmi és a kínálati szűkösség elmúlt, de a felhasználói figyelem mértéke véges, illetve aligha növelhető tovább, és fontos lenne, hogy ez a figyelem a közügyek vitáira is ráirányuljon, lehetőség szerint csökkentve a szűrőbuborék-hatást, és felhívva a felhasználók figyelmét a többféle, eltérő véleményre egy-egy közéleti kérdés vonatkozásában.

A TÉNYELLENŐRÖKKEL ÉS A MÉDIÁVAL KAPCSOLATOS PROBLÉMÁK MEGLEHETŐSEN HASONLÓAK

Részben – egyre gyakrabban – a dezinformáció elleni küzdelemben segítségül hívott tényellenőrök feladata a tartalmak dezinformációs jellegének megítélése. Ez érthető, hiszen az EU a szólásszabadsággal összeegyeztethetetlennek tartaná, ha állami szervek, bíróságok és hatóságok döntenének egy egyébként jogszerű állítás valóságtartalma felől. Ugyanakkor az is kétséges, hogy az ilyen döntések magánszemélyekre bízása képes-e elősegíteni a tájékozott, méltányos és elfogulatlan döntéshozatalt, és hogy az nem jelent-e maga is veszélyt a szólásszabadságra.

A tényellenőrzés jelenségében felfedezhető pozitívum: a nyilvánosság tájékoztatásában újságíróként részt nem vevők – bár újságírók is lehetnek tényellenőrök, és az intézményes média is létrehozhat tényellenőrző rovatot – szerepet vállalnak abban, hogy a közbeszéd tényeken alapuljon, ezáltal értelmes vitákat és megalapozott véleményformálást tegyen lehetővé. Azonban a tényellenőrzők maguk is lehetnek elfogultak, ahogyan tévedhetnek is,⁶⁷ és nem feltétlenül szándékosan, rosszindulatból, hanem egyszerűen az emberi megismerés korlátaiból adódó kognitív torzítások miatt.⁶⁸ Az emberi kognitív mechanizmusok többek szerint megnehezítik a tényellenőrzés hatékonyságát.⁶⁹

A tényellenőrzés hitelességét az is könnyen alááshatja, hogy „a tényellenőrzők [...] meglepően gyakran nem értenek egyet egymással, különösen a politikusok szándékosan félreérthető beszédével kapcsolatban.”⁷⁰ Egy felmérés szerint „a tényellenőrzők kisebb valószínűséggel ellenőrzik a hozzájuk ideológiailag közelebb álló entitásokat, és nagyobb

⁶⁷ VINHAS–BASTOS 2022; Six Ways Fact Checkers are Biased 2022.

⁶⁸ SOPRANO 2024: 1.

⁶⁹ Lásd pl. PARK 2021.

⁷⁰ LIM 2018.

valószínűséggel értenek egyet velük.⁷¹ Mások arra hívják fel a figyelmet, hogy a politikai tényellenőrzés megerősítette a már eleve igaznak hitt tudást, és a hegemon szemléletet arra vonatkozóan, hogy mi számít fontos és megbízható információnak. Az eredmények így a politikai elitek kritikai korrekciója helyett azok nézőpontjainak és tudásbázisának megerősítése felé mutatnak.⁷² Ezenkívül a tényellenőröket a társadalom nem számoltathatja el, még annyira sem, mint a hagyományos médiát (jogi szabályozás vagy etikai alapú önszabályozás révén). Tevékenységük nem feltétlenül átlátható, és a függetlenségük sem garantált. Sok esetben – például az EU által finanszírozott szervezetek – közpénzből működnek, ami még inkább problematikus teszi e hiányosságait.

Valójában hagyományosan a médianak kellene ellátnia a tényellenőrzés feladatát, és ezt korábban egyszerűen újságírásnak hívtuk. A média bizalmi indexe azonban rohamosan csökken az uniós tagállamokban,⁷³ az Egyesült Királyságban⁷⁴ és az Egyesült Államokban is.⁷⁵ Úgy fest, a média önmagában nem tudja ellátni e feladatot, és az emberek sem bíznak már benne. De ha az emberek egyre inkább elveszítik bizalmukat a hagyományos médiában, mi okuk lenne arra, hogy helyette inkább megbízzanak a tényellenőrző szervezetekben? Bár a tényellenőrök hasonló problémákkal küzdenek, mint a hagyományos média, ezzel együtt megjelenésük érdekes fejlemény, és ha képesek áthidalni az intézményi problémákat, nem elképzelhetetlen, hogy a nyilvánosság hasznos szereplőivé váljanak.⁷⁶ Itt érdemes újból felhívni a figyelmet arra, hogy azok a tényellenőrök, akik a közösségi-média-platformok megbízásából, jóváhagyásával vagy támogatásával dolgoznak, és akik ellenőrzik a felhasználók által ezeken az oldalakon közzétett bejegyzések valóságtartalmát, működésüket tekintve közelebb hozzák a közösségi médiát a hagyományoshoz, mivel sajátos szerkesztői feladatot látnak el. Sokan közülük azonban arra panaszkodtak, hogy a közösségi média (elsősorban a Facebook) őket csak fűgefalevélként használja, és a platformok valójában nem érdekeltek a hatékony tényellenőrzésben, valamint az abból eredő megfelelő cselekvésben.⁷⁷

Összegezve, a tényellenőrzés térhódítása a média válságának egyik jele. Arra mutat rá, hogy a nyilvánosság ezzel a válsaggal részben összefüggően átalakul, de mindeközben az új média sok tekintetben osztozik a hagyományos média problémáiban. Ha az emberek teljesen elvesztik a bizalmukat az intézményekben (beleértve a médiát is), illetve az objektív igazság megismerhetőségébe vetett hitük is meginog – aminek következtében a szétszakadó társadalmak egyes „törzsei” csak a maguk igazságát fogadják el, ergo mindenkinek joga lesz „saját igazságra”, és az elvben objektíve bizonyítható tények mibenléte felől sem lesz közmegegyezés –, akkor aligha a tényellenőrök fogják azt helyreállítani.

⁷¹ LOUIS-SIDOIS 2022.

⁷² STEENSEN–ALSNES–WESTLUND 2023.

⁷³ WATSON 2023.

⁷⁴ SMITH 2023.

⁷⁵ BRENNAN 2022.

⁷⁶ Lásd EPSTEIN [é. n.].

⁷⁷ LEVIN 2018.

A KORMÁNYZAT ÉS A PLATFORMOK SZÓLÁSSZABADSÁG- KORLÁTOZÁST EREDMÉNYEZŐ KOMMUNIKÁCIÓJA A DEZINFORMÁCIÓ ELLENI KÜZDELEMRE TEKINTETTEL IS FIGYELMET ÉRDEMEL

A *Murthy v. Missouri* (korábban: *Missouri v. Biden*) ügy azután indult, hogy Missouri és Louisiana államok pert indítottak az amerikai kormány ellen Louisiana nyugati körzetében. A pert kezdeményező felek azt állították, hogy a szövetségi kormány nyomást gyakorolt a közösségimédia-platformokra annak érdekében, hogy azok cenzúrázzák a konzervatív nézeteket és a Biden-kormányzat kritikáját, megsértve ezzel a szólásszabadsághoz való jogot. A törölt tartalmak jórészt a Covid-járvánnyal kapcsolatos kormányzati intézkedéseket kritizálták, a 2020-as választások érvényességével kapcsolatban fogalmaztak meg kritikát, szembehelyezkedtek Biden elnök és más kormányzati szereplők politikájával, illetve Hunter Biden laptopügyével voltak kapcsolatosak. A kormányzat ezzel szemben azt állította, hogy képviselői csak kéréseket fogalmaztak meg a platformok felé, abból a célból, hogy azok a félretájékoztatást tartalmazó bejegyzéseket töröljék.

Terry A. Doughty bíró (US District Court, Western District of Louisiana, Monroe Division) 2023. július 4-én ideiglenes végzést adott ki, amely megtiltotta, hogy több kormányzati ügynökség és a Biden-kormányzat tagjai kapcsolatba lépjenek a közösségimédia-platformokkal azért, hogy a felhasználói tartalmak törlését kérjék, ide nem értve a jogellenes tevékenységgel kapcsolatos tartalmakat.⁷⁸ A fellebbezést követően az Ötödik Kerületi Fellebbviteli Bíróság megállapította, hogy a kormányzat közösségimédia-vállalatokkal való kapcsolatfelvételének volt némi kényszerítő jellege, ami sérti az Első Alkotmánykiegészítést, de leszűkítette Doughty bíró végzésének a személyi hatályát.⁷⁹ A szövetségi Legfelsőbb Bíróság – három bíró különvéleménye mellett – felfüggesztette az Ötödik Kerület végzését, majd engedélyezte az ügy felülvizsgálatát.⁸⁰

Doughty bíró érvelése figyelemre méltó. A végzés indokolása szerint „kritikus kérdés” az, hogy a kormányzat „jelentősen ösztönözte-e” a platformokat az érintett tartalmak törlésére. A kérdés az, hogy „a kormányzat ösztönzése olyan jelentős-e, hogy a magánfél döntését az államnak kell tulajdonítanunk.”⁸¹ „A »jelentős ösztönzés« elméleten túl a kormány akkor is felelőssé tehető a magánfél magatartásáért, ha kényszerítő hatalmat gyakorol a szóban forgó magánfél felett.”⁸² Nem azt kell megvizsgálni, hogy a közösségimédia-platform saját akaratából milyen döntést hozott volna, hanem azt, hogy a kormány olyannyira befolyásolta-e a magánfél magatartását, hogy a döntés lényegében a kormánynak tulajdonítható.⁸³ Doughty bíró szerint a felperesek felvázolták „a tömeges cenzúra szövetségi

⁷⁸ *Missouri v. Biden*, No. 22-cv-1213 (W.D. La., July 4, 2023).

⁷⁹ No. 23-30445 (5th Cir., October 3, 2023).

⁸⁰ *Murthy v. Missouri* 601 US (October 20, 2023).

⁸¹ *Missouri v. Biden*, No. 22-cv-1213 (W.D. La., July 4, 2023), 93.

⁸² *Missouri v. Biden*, No. 22-cv-1213 (W.D. La., July 4, 2023), 94.

⁸³ *Missouri v. Biden*, No. 22-cv-1213 (W.D. La., July 4, 2023), 95.

rendszerét, konkrét példákat mutattak be arra vonatkozóan, hogy az efféle cenzúra hogyan sértette az államok kváziszuverén érdekeit lakosaik szólásszabadságának védelmére.⁸⁴ „[A]z eddig benyújtott bizonyítékok szinte disztópikus forgatókönyvet mutatnak. A COVID-19-világjárvány idején, amelyet talán a legjobban a széles körű kétség és bizonytalanság jellemez, az Egyesült Államok kormánya, úgy tűnik, az orwelli Igazságminisztériumhoz hasonló szerepet töltött be.”⁸⁵

A kerületi bíróság döntése egyfelől a szólásszabadság győzelmeként volt értelmezhető, amely megakadályozza a kormányzat amerikaiak sokaságát érintő cenzúráját.⁸⁶ Másfelől, a döntést természetesen számos kritika is érte. A *New York Times* aggodalmát fejezte ki, mert a döntés jelentősen leszűkíti a kormányzat képességét a dezinformációval szembeni fellépésre.⁸⁷ Mások azt emelték ki, hogy a közérdeket szolgáló, megalapozott tartalommoderáció biztosításához a platformoknak együttműködésre van szüksége a szakértelemmel és információkkal rendelkező kormányzati ügynökségekkel.⁸⁸ A kormányzati szervek és a platformok együttműködését cenzúrának bélyegezni azt a célt szolgálja, hogy „megfagyassza” (indokolatlanul korlátozza) a platformok általi moderációt és az azzal kapcsolatos tudományos kutatásokat.⁸⁹ A Doughty bíró álláspontjával megegyező legfelső bírósági döntés „radikálisan megkérdőjelezné a platformok azon képességét, hogy hiteles információkon alapuló tartalommoderációt végezzenek, és valószínűleg rontanák az amerikai felhasználók számára a közösségi médiában elérhető információk minőségét”.⁹⁰

A Legfelsőbb Bíróság 2024 júniusában elutasította a kerületi bíróság döntését, és visszautalta az ügyet további eljárásra.⁹¹ A Bíróság szerint a moderációs döntésekkel kapcsolatban nem sikerült bizonyítani azt, hogy a kormányzati kommunikáció és a platform döntése között ok-okozati összefüggés állt fenn.⁹² Mivel a végzés értelemszerűen jövőbeni cselekményekre (azok megtiltására) vonatkozott, a felpereseknek bizonyítaniuk kellett volna azt is, hogy az őket fenyegető – a kormányzati kommunikáció által nekik okozható – jövőbeni kár jelentős kockázata áll fenn, amely valószínűleg orvosolható lenne a végzés által.⁹³ A Legfelsőbb Bíróság ezt sem látta bizonyítottnak.

A Legfelsőbb Bíróság döntésétől függetlenül egy probléma mindenképpen világos: miközben lehetetlenség elvárni, hogy nagy internetes vagy médiavállalkozások és a kormányzat egyes tisztségviselői vagy szervezetei ne kommunikáljanak egymással a nyilvánosság kizárásával, nagyon nehéz, gyakorlatilag lehetetlen meghatározni azt, hogy e kommunikáció mikor lépi át azt a határt, amit egy demokráciában tiszteletben kellene tartani.

⁸⁴ Missouri v. Biden, No. 22-cv-1213 (W.D. La., July 4, 2023), 124.

⁸⁵ Missouri v. Biden, No. 22-cv-1213 (W.D. La., July 4, 2023), 154.

⁸⁶ SCHILKE 2023.

⁸⁷ LEE MYERS 2023.

⁸⁸ MACPHERSON 2023.

⁸⁹ MACPHERSON 2023.

⁹⁰ GUARNA 2023.

⁹¹ Murthy v. Missouri, No. 23–411. (June 26, 2024).

⁹² Murthy v. Missouri, No. 23–411. (June 26, 2024), 10–21.

⁹³ Murthy v. Missouri, No. 23–411. (June 26, 2024), 21–27.

(A probléma természetesen egyáltalán nem internet- vagy platformspecifikus, és a hagyományos média és a kormányzat kapcsolata tekintetében is releváns.) A dezinformációval szembeni fellépés szempontja indokolható, ahogyan a szakértői tudás alkalmazása a platformok moderációs döntéseiben is az. De a kormánynak a legtöbb esetben távol kell tartania magát állampolgárai véleménynyilvánításától, akkor is, ha azok tévedéseket vagy szándékos hazugságokat tesznek közzé. A közösségimédia-platformok nem lehetnek a rejtett állami cenzúra kényszerű vagy akár lelkes végrehajtói. A dilemmára nincsen igazán jó válasz. Annyit azonban leszögezhetünk, hogy a platformok és a kormányzatok rejtett kommunikációjának kérdése az eddigieknél fokozottabb figyelmet érdemel Európában is.

ZÁRSZÓ

A dezinformáció elleni küzdelem során furcsa szemérmességet tapasztalhatunk az EU szervei, valamint a nemzeti jogalkotók és kormányzatok részéről. Miközben tartózkodnak a szólásszabadság hagyományos eszközökkel történő, az alkotmányos szabályokat tiszteletben tartó jogi korlátozásától, azaz újabb tilalmak felállításától, a beszédkorlátozás feladatát lényegében rátesztálják az online platformokra. Természetesen nem gondoljuk, hogy a dezinformáció legjobb és egyedüli ellenszere a szólásszabadság jogi korlátainak bővítése, csupán arra hívjuk fel a figyelmet, hogy ez is egy lehetséges eszköz a küzdelemben.

A jelenlegi megközelítés a dezinformációval kapcsolatos döntések meghozatalát lényegében átengedi a platformoknak, de érdemi kontrollt döntéseik felett nem gyakorol, ez pedig a szólásszabadság – jogi értelemben, alkotmányos szempontból egyébként védett – korlátozásához vezethet. A szólásszabadság doktrínája alapján az internet által végre, a korábbi médiavilág átalakulásával a nyilvánossághoz hozzáférő tömegek számára védelmet kell biztosítani, de a dezinformáció elleni fellépés nemcsak a rosszban sántikáló kormányzatokat vagy titkosszolgálatokat, hanem őket is hátrányosan érinti.

Paradox helyzet, hogy az online tartalmak sokszínűségét a tartalomtömegességet kínáló interneten is érdemes szabályozási szempontként figyelembe venni. Mégis erre tettünk javaslatot, a médiaszabályozás egyes eszközeinek – alaposan átalakított – alkalmazása lehetőségére hívva fel a figyelmet.

Az Európai Unió, a tagállamok, a nemzeti kormányok törekvései nyilvánvalóan fontos szerepet fognak játszani a dezinformáció jelenségének kezelésében. De bárhogyan is alakulnak majd a jövőben a szabályozási keretek, világos, hogy továbbra is elsősorban az egyén, az állampolgár felelőssége marad az alapos tájékozódás, a megfontolt véleményalkotás és a kritikus hozzáállás mások beszédéhez. Az államok és a kormányzatok elsődleges feladata tehát az, hogy olyan oktatási, társadalmi és gazdasági környezetet teremtsenek, amely az erre képes polgárok generációinak felnevelésében segítkezik, nem feledkezve el azokról sem, akik már felnőttként elszenvedői a tömeges online dezinformációnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1083 rendelete (2024. április 11.) a belső piaci médiaszolgáltatások közös keretének létrehozásáról és a 2010/13/EU irányelv módosításáról (a tömegtájékoztatás szabadságáról szóló európai rendelet).
- BARBERÁ, Pablo (2020): Social Media, Echo Chambers, and Political Polarization. In PERSILY, Nathaniel – TUCKER, Joshua A. (szerk.): *Social Media and Democracy: The State of the Field, Prospects for Reform*. Cambridge – New York: Cambridge University Press, 34–55. Online: <https://doi.org/10.1017/9781108890960.004>
- BELL, Emily (2018): Why Facebook's News Feed Changes Are Bad News for Democracy. *The Guardian*, 2018. január 21. Online: www.theguardian.com/media/media-blog/2018/jan/21/why-facebook-news-feed-changes-bad-news-democracy
- BERNAL, Paul (2018a): Fakebook: Why Facebook Makes the Fake News Problem Inevitable. *Northern Ireland Legal Quarterly*, 69(4), 513–530. Online: <https://doi.org/10.53386/nilq.v69i4.189>
- BERNAL, Paul (2018b): *The Internet, Warts and All: Free Speech, Privacy and Truth*. Cambridge – New York: Cambridge University Press. Online: <https://doi.org/10.1017/9781108381161>
- BRENAN, Megan (2022): Americans' Trust in Media Remains Near Record Low. *Gallup*, 2022. október 18. Online: <https://news.gallup.com/poll/403166/americans-trust-media-remains-near-record-low.aspx>
- CHEMERINSKY, Erwin (1998): More Speech is Better. *UCLA Law Review*, 45, 1635–1644. Online: https://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/763
- COE, Peter (2023): Tackling Online False Information in the United Kingdom: The Online Safety Act 2023 and its Disconnection from Free Speech Law and Theory. *Journal of Media Law*, 15(2), 213–242. Online: <https://doi.org/10.1080/17577632.2024.2316360>
- CONGER, Kate – ISAAC, Mike (2020): Defying Trump, Twitter Doubles Down on Labeling Tweets. *The New York Times*, 2020. május 28. Online: www.nytimes.com/2020/05/28/technology/trump-twitter-fact-check.html
- CRAM, Ian (2022): *Liberal Democracy, Law and the Citizen Speaker: Regulating Online Speech*. Oxford: Hart. Online: <https://doi.org/10.5040/9781509945856>
- DARER LITTMAN, Sarah (2020): *Deepfake*. New York: Scholastic Press.
- DUTTON, William H. et al. (2017): *Social Shaping of the Politics of Internet Search and Networking: Moving Beyond Filter Bubbles, Echo Chambers, and Fake News*. Quello Center Working Paper No. 2944191. Online: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2944191>
- EPSTEIN, Michael M. [é. n.]: Sustaining Country-Specific Fact-Checking Remedies, the Sierra Leone Experience (kézirat, a szerzőnél).
- Európai Bizottság (2021): *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának; Az Európai Bizottság iránymutatása a dezinformáció visszaszorítását célzó gyakorlati kódex megerősítéséről*. COM(2021) 262 final.

- European Commission (2018): *Final Report of the High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation*. Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>
- European Commission (2019): *Countering Illegal Hate Speech Online. #NoPlace4Hate*. Online: http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=54300
- European Commission (2022): *2022 Strengthened Code of Practice on Disinformation*. Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2022-strengthened-code-practice-disinformation>
- European Commission (2023): *Digital Services Act – Application of the Risk Management Framework to Russian Disinformation Campaigns*. Luxembourg: Európai Unió. Online: <https://doi.org/10.2759/764631>
- European Commission (2024): *Communication to the Commission Approval of the content of a draft Communication from the Commission on Guidelines for providers of Very Large Online Platforms and Very Large Online Search Engines on the mitigation of systemic risks for electoral processes pursuant to the Digital Services Act (Regulation (EU) 2022/2065)*.
- Facebook Files. A Wall Street Journal Investigation (2021). *The Wall Street Journal*. Online: www.wsj.com/articles/the-facebook-files-11631713039
- Félretájékoztatóval kapcsolatos gyakorlati kódex (2018). Online: <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/87534>
- GOWDER, Paul (2023): *The Networked Leviathan*. Cambridge – New York: Cambridge University Press. Online: <https://doi.org/10.1017/9781108975438>
- GUARNA, Tomás (2023): A Ruling in Favor of *Missouri v. Biden* Would Mean Worse, Less Informed Content Moderation. *Publicknowledge.org*, 2023. augusztus 17. Online: <https://publicknowledge.org/missouri-v-biden-could-mean-worse-content-moderation>
- HELLER, Nathan (2016): The Failure of Facebook Democracy. *The New Yorker*, 2016. november 18. Online: www.newyorker.com/culture/cultural-comment/the-failure-of-facebook-democracy
- HENNEBEL, Ludovic – HOCHMANN, Thomas szerk. (2011): *Genocide Denials and the Law*. Oxford – New York: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199738922.001.0001>
- HO YOUNG, Kyu (2008): The Right of Reply and Freedom of the Press: An International and Comparative Perspective. *George Washington Law Review*, 76(4), 1017–1064. Online: www.gwlr.org/wp-content/uploads/2012/08/76-4-Young.pdf
- KAHN, Robert A. (2004): *Holocaust Denial and the Law: A Comparative Study*. New York: Palgrave Macmillan. Online: <https://doi.org/10.1057/9781403980502>
- KOLTAY, András (2020–2021): Private Censorship of Internet Gatekeepers. *Louisville Law Review*, 59(2), 255–304. Online: <https://real.mtak.hu/id/eprint/199452>
- KOLTAY, András (2022): The Protection of Freedom of Expression from Social Media Platforms. *Mercer Law Review*, 73(2), 523–589. Online: https://digitalcommons.law.mercer.edu/jour_mlr/vol73/iss2/6
- KOLTAY, András (2025): Freedom of Expression and the Regulation of Disinformation in the European Union. In KROTOSZYNSKI, Ronald J. Jr. – KOLTAY, András – GARDEN,

- Charlotte (szerk.): *Disinformation, Misinformation, and Democracy: Legal Approaches in Comparative Context*. Cambridge – New York: Cambridge University Press (megjelenés előtt).
- KOLTAY András (2013): A válaszadási (sajtó-helyreigazítási) jog, európai összehasonlításban. *Jogtudományi Közlöny*, 68(7–8), 343–354.
- KOLTAY András (2020): A rémhírterjesztés büntethetőségének alkotmányosságáról. *In Medias Res*, 9(2), 322–338. Online: https://real.mtak.hu/118397/1/Koltay-Remhírterjesztes_IMR.pdf
- KRUKOWSKA, Ewa (2023): Twitter Withdraws from EU Disinformation Code, Commissioner Says. *Time*, 2023. május 27. Online: <https://time.com/6283183/twitter-withdraws-from-eu-disinformation-code-commissioner-says>
- LEE MYERS, Steven (2023): Appeals Court Rules White House Overstepped 1st Amendment on Social Media. *The New York Times*, 2023. szeptember 8. Online: www.nytimes.com/2023/09/08/business/appeals-court-first-amendment-social-media.html
- LEVI, Lili (2018): Real „Fake News” and Fake „Fake News”. *First Amendment Law Review*, 16(2), 232–327. Online: <https://scholarship.law.unc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1249&context=falr>
- LEVIN, Sam (2018): „They Don’t Care”: Facebook Factchecking in Disarray as Journalists Push to Cut Ties. *The Guardian*, 2018. december 13. Online: www.theguardian.com/technology/2018/dec/13/they-dont-care-facebook-fact-checking-in-disarray-as-journalists-push-to-cut-ties
- LIM, Chloe (2018): Checking How Fact-Checkers Check. *Research and Politics*, 5(3), 1–7. Online: <https://doi.org/10.1177/2053168018786848>
- LOUIS-SIDDIS, Charles (2022): Both Judge and Party? An Analysis of the Political Leaning of Fact-Checkers. SSRN. Online: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4030887
- MACPHERSON, Lisa (2023): A Supreme Court Ruling in Murthy v. Missouri Could Help – or Hinder – Democracy Next Year. *Publicknowledge.org*, 2023. december 6. Online: <https://publicknowledge.org/a-supreme-court-ruling-in-murthy-v-missouri-could-help-or-hinder-democracy-next-year>
- MOELLER, Judith – HELBERGER, Natali (2018): *Beyond the Filter Bubble: Concepts, Myths, Evidence and Issues for Future Debates*. Report Drafted for the Dutch Media Regulator. Online: https://pure.uva.nl/ws/files/29285427/beyond_the_filter_bubble_concepts_myths_evidence_and_issues_for_future_debates_1.pdf
- MONTI, Matteo (2016): The EU Code of Practice on Disinformation and the Risk of the Privatisation of Censorship. In GIUSTI, Serena – PIRAS, Elisa (szerk.): *Democracy and Fake News: Information Manipulation and Post-Truth Politics*. Abingdon: Routledge, 214–225. Online: <https://doi.org/10.4324/9781003037385-20>
- MORROW, Garrett et al. (2022): The Emerging Science of Content Labeling: Contextualizing Social Media Content Moderation. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 73(10), 1365–1386. Online: <https://doi.org/10.1002/asi.24637>

- NAPOLI, Philip M. (2019): *Social Media and the Public Interest: Media Regulation in the Disinformation Age*. New York: Columbia University Press. Online: <https://doi.org/10.7312/napo18454>
- NAPOLI, Philip M. (2021): Back from the Dead (Again): The Specter of the Fairness Doctrine and its Lessons for Social Media Regulation. *Policy and Internet*, 13(2), 300–314. Online: <https://doi.org/10.1002/poi3.253>
- NEGROPONTE, Nicholas (1995): *Being Digital*. New York: Knopf Doubleday.
- OSTER, Jan (2017): *European and International Media Law*. Cambridge – New York: Cambridge University Press.
- PARISER, Eli (2011): *The Filter Bubble: What the Internet is Hiding from You*. London: Penguin Books.
- PARK, Sungkyu et al. (2021): The Presence of Unexpected Biases in Online Fact-Checking. *Harvard Kennedy School Misinformation Review*, 2(1). Online: <https://doi.org/10.37016/mr-2020-53>
- PERRIGO, Billy (2021): Inside Frances Haugen’s Decision to Take on Facebook. *Time*, 2021. november 22. Online: <https://time.com/6121931/frances-haugen-facebook-whistle-blower-profile>
- POLONSKI, Vyacheslav (2016): The Biggest Threat to Democracy? Your Social Media Feed. *World Economic Forum*, 2016. augusztus 4. Online: www.weforum.org/agenda/2016/08/the-biggest-threat-to-democracy-your-social-media-feed
- QUINTAIS, João P. – APPELMAN, Naomi – Ó FATHAIGH, Ronan (2023): Using Terms and Conditions to Apply Fundamental Rights to Content Moderation. *German Law Journal*, 24(5), 881–911. Online: <https://doi.org/10.1017/glj.2023.53>
- RICHTER, Andrei (2018–2019): Fake News and Freedom of the Media. *Journal of International Media and Entertainment Law*, 8(2), 1–34. Online: www.swlaw.edu/sites/default/files/2019-03/Fake%20News%20and%20Freedom%20of%20the%20Media%20-%20Richter.pdf
- ROOSE, Kevin – ISAAC, Mike (2021): Facebook Dials Down the Politics for Users. *The New York Times*, 2021. február 10. Online: www.nytimes.com/2021/02/10/technology/facebook-reduces-politics-feeds.html
- ROWBOTTOM, Jacob (2012): Lies, Manipulation and Elections – Controlling False Campaign Statements. *Oxford Journal of Legal Studies*, 32(3), 507–535. Online: <https://doi.org/10.1093/ojls/gqs016>
- ROWBOTTOM, Jacob (2021): Transposing Public Service Media Obligations to Dominant Platforms. In MOORE, Martin – TAMBINI, Damian (szerk.): *Regulating Big Tech: Policy Responses to Digital Dominance*. Oxford – New York: Oxford University Press, 235–252. Online: <https://doi.org/10.1093/oso/9780197616093.003.0014>
- SCHILKE, Rachel (2023): Appeals Court Upholds Ruling Prohibiting Government Officials from Communicating with Social Media Companies. *Washington Examiner*, 2023. szeptember 8. Online: www.washingtonexaminer.com/news/2446694/appeals-court-upholds-ruling-prohibiting-government-officials-from-communicating-with-social-media-companies

- SEIPP, Theresa – Ó FATHAIGH, Ronan – van DRUNEN, Max (2023): Defining the „Media” in Europe: Pitfalls of the Proposed European Media Freedom Act. *Journal of Media Law*, 15(1), 39–51. Online: <https://doi.org/10.1080/17577632.2023.2240998>
- Six Ways Fact Checkers are Biased. *AllSides*, 2022. február 23. Online: www.allsides.com/blog/6-ways-fact-checkers-are-biased
- SMITH, Matthew (2023): Which Media Outlets do Britons Trust in 2023? *YouGov*, 2023. május 25. Online: <https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2023/05/25/which-media-outlets-do-britons-trust-2023>
- SOPRANO, Michael et al. (2024): Cognitive Biases in Fact-Checking and Their Countermeasures: A Review. *Information Processing and Management*, 61(3). Online: <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2024.103672>
- STEENSEN, Steen – KALSNES, Bente – WESTLUND, Oscar (2023): The Limits of Live Fact-Checking: Epistemological Consequences of Introducing a Breaking News Logic to Political Fact-Checking. *New Media and Society* (online first), 26(11). Online: <https://doi.org/10.1177/14614448231151436>
- SUNSTEIN, Cass R. (2017): *#Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton: Princeton University Press. Online: <https://doi.org/10.1515/9781400884711>
- SUNSTEIN, Cass R. (2021): *Liars: Falsehoods and Free Speech in an Age of Deception*. Oxford – New York: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/oso/9780197545119.001.0001>
- Venice Commission (2010): *Blasphemy, Insult and Hatred: Finding Answers in a Democratic Society*. Strasbourg: Council of Europe. Online: [www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=cdl-std\(2010\)047-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=cdl-std(2010)047-e)
- VILLIGER, Mark E. (2023): *Handbook on the European Convention on Human Rights*. Leiden: Brill. Online: <https://doi.org/10.1163/9789004443839>
- VINHAS, Otávio – BASTOS, Marco T. (2022): Fact-Checking Misinformation: Eight Notes on Consensus Reality. *Journalism Studies*, 23(4), 448–468. Online: <https://doi.org/10.1080/1461670X.2022.2031259>
- WATSON, Amy (2023): Share of Respondents Who Tended to Trust the Written Press in Countries in the European Union as of February 2022. *Statista*, 2023. augusztus 30. Online: www.statista.com/statistics/454403/europe-trust-in-the-written-press-by-country
- WU, Tim (2016): *The Attention Merchants. The Epic Scramble to Get Inside Our Heads*. New York: Alfred A. Knopf.
- ZUIDERVEEN BORGESIUUS, Frederik J. et al. (2016): Should We Worry about Filter Bubbles? *Internet Policy Review*, 5(1), 1–16. Online: <https://doi.org/10.14763/2016.1.401>

Koltay András jogász, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem kutatóprofesszora, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem egyetemi tanára és a Mathias Corvinus Collegium műhelyvezetője.